

УДК 347.77.028

*О. І. Харитонова***ДО ПРОБЛЕМИ ВИОКРЕМЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ
«ТВОРЧІ ПРАВОВІДНОСИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»**

В умовах формування постіндустріального суспільства не викликає сумнів практичне значення забезпечення реалізації результатів інтелектуальної, творчої діяльності, а отже й актуальність дослідження проблем, що виникають у цій сфері.

Попри значну увагу науковців до загальних проблем охорони прав інтелектуальної власності, в тому числі до правовідносин інтелектуальної власності, як виду загальної категорії правовідносин [1], у вітчизняному правознавстві до останнього часу практично відсутні наукові розвідки особливостей авторських правовідносин у широкому значенні цього поняття (правовідносин, що складаються в результаті саме творчої діяльності).

Враховуючи цю обставину, з'ясуємо поняття та особливості авторських правовідносин, слідуючи при цьому для зручності за структурою книги четвертої ЦК України, де фактично відображена вітчизняна концепція цивільного законодавства у галузі інтелектуальної власності.

Глава 36 ЦК України встановлює права інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір.

Оскільки значною мірою особливості відповідних правовідносин пов'язані з тим, стосовно чого вони виникають, почнемо з аналізу об'єктів авторських правовідносин.

Відповідно до частини першої ст. 433 ЦК України об'єктами авторського права є твори, а саме: 1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що сто-

суються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми [2]; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори.

Об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а тільки той, що відповідає встановленим законом вимогам: а) має творчий, оригінальний характер; б) виражений в об'єктивній формі.

Оскільки авторські правовідносини належать до абсолютних правовідносин, їх визначальним учасником є управоможена особа. Такою особою, первинним суб'єктом авторських прав є автор твору.

Автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або на примірнику твору, якщо не доведене інше (частина перша ст. 435 ЦК України; ст. 2, частина друга ст. 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Авторська дієздатність не співпадає із загальною цивільною дієздатністю. Згідно зі ст. 421 ЦК України творцями (авторами) визнаються як повнолітні, так і неповнолітні особи, а також частково дієздатні, обмежено дієздатні або недієздатні особи. Відповідно до ст. 33 ЦК України особи до 14 років можуть здійснювати особисті немайнові права на твори науки, літератури і мистецтва й інші об'єкти інтелектуальної власності, а майновими правами в їх інтересах розпоряджаються законні представники (батьки, опікуни). Особи віком з 14 до 18 років (ст. 34 ЦК України) можуть здійснювати свої авторські права самостійно. Вони мають право укладати авторські договори, отримувати винагороду за використання своїх творів, що їм належать.

Суб'єктами авторських правовідносин можуть бути також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

Зміст авторських правовідносин складається з прав автора щодо створеного ним твору і обов'язків усіх інших учасників цивільних відносин не порушувати права автора і не перешкоджати йому використовувати його авторські права.

Права автора на твір поділяються на дві групи: особисті немайнові права і майнові права.

Особисті немайнові права можуть належати тільки авторам творів. Вони належать автору незалежно від його майнових прав. За загальним правилом особисті немайнові права не можуть передаватися іншим особам.

Орієнтовний перелік особистих немайнових прав автора встановлений ст. ст. 423 та 438 ЦК України, відповідно до яких йому належать такі особисті немайнові права: 1) право на визнання творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо); 2) право перешкоджати будь-якому

посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця; 3) право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; 4) право забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; 5) право обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; 6) право на недоторканність твору; 7) інші особисті немайнові права, встановлені законом.

Майновими правами автора є: 1) право на використання твору; 2) виключне право дозволяти використання твору; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню твору; 4) інші майнові права, встановлені законом (ст. ст. 424, 440 ЦК України). Більш детальний їх перелік встановлений ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Статтею 445 ЦК України встановлене одне з основних майнових прав автора твору — право на плату за кожен продаж оригіналу його твору. Здається, це вже не саме право власності, а похідне від використання право, яке доповнюється правом слідування, передбаченим ст. 448 ЦК України.

Із врахуванням викладеного можна визначити авторські правовідносини у вузькому значенні цього поняття як врегульовані нормами законодавства суспільні відносини, що складаються між автором твору літератури, науки та мистецтва (або правонаступником автора) та усіма іншими особами у процесі створення, розпорядження та використання зазначених творів.

Поряд з авторськими правовідносинами у ЦК України, Законі України «Про авторське право і суміжні права» та інших законодавчих актах у цій галузі згадуються так звані «суміжні права». В ЦК України глава 37 називається «Право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права)».

Правовідносини, суміжні з авторськими, це врегульовані нормами законодавства суспільні відносини, що складаються між виконавцем, виробником фонограм, відеограм тощо або особами, вказаними у договорі чи у законі як володілець зазначених прав, та усіма іншими особами у процесі виконання, використання творів, вироблення та використання фонограм, відеограм, програм організацій мовлення тощо.

Специфіка «суміжних» правовідносин полягає в тому, що вони пов'язані з використанням окремих технічних пристроїв, об'єкти суміжних прав закріплюються на матеріальних носіях. Крім того, здійснювати виконання можна повторно перед необмеженою аудиторією.

Отже правовідносини, суміжні з авторськими, тісно пов'язані з останніми і є похідними від них. Разом із тим вони мають власну нормативну базу, яка зокрема включає Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про авторське право і суміжні права» (у редакції від 11 липня 2001 р.), інші закони, а також міжнародні договори, серед яких Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів 1886 р., Римська конвен-

ція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм, а також виробників організацій мовлення та інші.

Об'єктами суміжних прав є: а) виконання; б) фонограми; в) відеограми; г) програми (передачі) організацій мовлення. При цьому для легітимації зазначених об'єктів не вимагається виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів. Не висуваються також якісь спеціальні вимоги щодо їхнього призначення, змісту, цінності тощо, способу чи форми вираження (ст. 449 ЦК України, ст. 35 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Перелік об'єктів суміжних прав є вичерпним.

Суб'єктами суміжних правовідносин є уповноважені суб'єкти (суб'єкти суміжних прав) і зобов'язані суб'єкти (суб'єкти пасивного обов'язку не порушувати права уповноважених суб'єктів). У свою чергу суб'єкти суміжних прав поділяються на первинні і вторинні.

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення.

Похідними (вторинними) суб'єктами суміжних прав є інші особи, які набули суміжних прав відповідно до договору чи закону. До осіб, які отримують суміжні права за законом, належать зокрема спадкоємці фізичної особи — суб'єкта суміжних прав.

Зміст правовідносин, суміжних з авторськими, складають майнові та немайнові права уповноваженого суб'єкта та обов'язки усіх інших осіб не порушувати ці права.

Перелік майнових «суміжних» прав міститься у ст. 452 ЦК України та ст. ст. 39—41 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Щодо «суміжних» особистих немайнових прав ЦК України окремої згадки не містить. Однак їхній перелік встановлений ст. 38 Закону України «Про авторське право і суміжні права» окремо для виконавців творів та права на ім'я (назву) виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення.

Виконавцеві твору належать особисті немайнові права: 1) визнання того, що він є виконавцем твору; 2) вимога, щоб його ім'я або псевдонім зазначалися або повідомлялися у зв'язку з кожним його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо); 3) вимога забезпечення належної якості запису його виконання і протидія будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Творчими за своєю сутністю є також правовідносини промислової власності.

Промислова власність згідно з Паризькою конвенцією з охорони промислової власності від 20 березня 1883 р. визначається як права (очевидно, маються на увазі відносини), що стосуються винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, зазначень походження товарів, а також захист від недобросовісної конкуренції. Отже згідно з Паризькою конвенцією промислова власність. розуміється в найбільш широкому значенні і за-

значене поняття поширюється не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі сільськогосподарського виробництва і видобувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження, наприклад: вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худобу, копалини, мінеральні води, пиво, квіти, борошно. Таким чином, «право промислової власності» включає в себе так зване «патентне право» [3], а також право інтелектуальної власності на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Звідси випливає, що категорія «правовідносини промислової власності» виступає своєрідним «збірним поняттям», яким охоплюються патентні правовідносини і так звані «індивідуалізаційні» правовідносини (правовідносини «індивідуалізації»).

Патентні правовідносини — це врегульовані нормами законодавства (права) відносини, що виникають у процесі створення і використання винаходів, корисних моделей та промислових зразків. В науковій літературі їх іноді іменують «патентно-правовими відносинами» [4]. Проте таке позначення видається не надто вдалим, оскільки припускає існування патентного законодавства, як самостійної (або хоча б відносно самостійної) галузі, що, у свою чергу, викликає сумніви. Тому більш прийнятним здається практично нейтральний термін «патентні правовідносини».

В Україні нормативну базу «патентних прав» складають ЦК України, Закон України від 15 грудня 1993 р. (у редакції від 1 червня 2000 р. з наступними змінами) «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», інші закони, міжнародні угоди, підзаконні нормативно-правові акти.

Об'єктами патентних правовідносин є патентоздатні винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Винахід — це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології (Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Умовами патентоздатності винаходу є його новизна, винахідницький рівень та промислова придатність.

Згідно з частиною другою ст. 459 ЦК України об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології. Крім того, у частині другій ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» такими об'єктами названі продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо) та процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу [5].

Корисна модель — це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Від винаходу вона відрізняється тим, що за своїм внеском у розвиток техніки є менш значущою, ніж винахід, для неї закріплена спрощена процедура видачі охоронних документів (так звані малі патенти, що мають менший строк дії, менше мито тощо) [6].

Промисловий зразок — це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання (форма, малюнок чи розфарбування

або їх поєднання), що визначає зовнішній вигляд. Придатність промислового зразка бути об'єктом правовідносин інтелектуальної власності визначається його новизною [7].

Суб'єктами відповідних правовідносин інтелектуальної власності згідно зі ст. 463 ЦК України є: 1) винахідник, автор промислового зразка; 2) інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель та промисловий зразок за договором чи законом.

Первинним управоможеним суб'єктом «патентних» правовідносин є винахідник, автор промислового зразка — це фізична особа, творчою працею якої створений об'єкт, якій визнано винаходом, корисною моделлю або промисловим зразком. Для визнання особи автором не має значення обсяг її дієздатності, громадянство тощо.

До вторинних управоможених суб'єктів патентних правовідносин належать інші заявники на одержання патенту та особи, що отримують права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок від інших осіб у порядку правонаступництва.

Зміст патентних правовідносин складають права управоможених та обов'язки зобов'язаних їх учасників.

Особливістю патентних правовідносин є те, що права управоможених осіб стосовно об'єктів цих відносин виникають лише після їх визнання такими державними органами та отримання патенту — охоронного документу, який засвідчує визнання заявленої пропозиції винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, авторство на них, пріоритет і право інтелектуальної власності на ці об'єкти (частина перша ст. 462 ЦК України). Видача патенту супроводжується встановленням організаційних патентних правовідносин, в межах яких відбувається спеціальна процедура легітимації таких об'єктів.

Винахідник, автор промислового зразка має майнові права: 1) використовувати винахід, корисну модель, промисловий зразок; 2) дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати ліцензії); 3) перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 464 ЦК України).

Немайновими правами є: 1) право авторства; 2) право на авторське ім'я; 3) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, що може завдати шкоди честі чи репутації творця.

До правовідносин, суміжних з правовідносинами промислової власності, належать ті правовідносини, що виникають стосовно специфічних результатів інтелектуальної діяльності, пов'язаних з промисловою власністю, але котрі, разом із тим, беззастережно не можуть бути віднесені до промислової власності (раціоналізаторські пропозиції, наукові відкриття, компонування інтегральних мікросхем, комерційні таємниці (ноу-хау). З огляду на цю особливість такі правовідносини можуть бути поіменовані «нетрадиційні правовідносини промислової власності».

Із врахуванням зазначеної специфіки об'єктів відповідні правовідносини можна визначити як правовий зв'язок, що виникає між учасниками цивільних відносин, які мають права на вказані у законі об'єкти, і усіма іншими особами, що зобов'язані ці права не порушувати.

Відповідно з ст. 481 ЦК України раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення в будь-якій сфері її діяльності. Умовами охороноздатності раціоналізаторської пропозиції традиційно вважається те, що вона: 1) є технічним або організаційним рішенням; 2) відноситься до профілю підприємства, в яке вона подається; 3) є новою і корисною [8].

Об'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію може бути матеріальний об'єкт або процес.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є раціоналізатор і юридична особа, якій ця пропозиція подана. Авторами раціоналізаторських пропозицій можуть бути тільки фізичні особи. Однак юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, також має значний обсяг прав інтелектуальної власності, зокрема право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

До змісту правовідносин інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію традиційно включають особисті немайнові права: право авторства; право на авторське ім'я; право на участь у роботах із впровадження пропозиції, а також майнові права: право на одержання винагороди та право на користування існуючими нормами і розцінками протягом певного строку, хоча в сучасних умовах реальність деяких з них викликає сумніви.

Науковим відкриттям відповідно до ст. 457 ЦК України є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Об'єктами правовідносин інтелектуальної власності тут є невідомі раніше закономірності, особливості і явища матеріального світу.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

Суб'єктами прав на наукове відкриття є автор (співавтори) наукового відкриття — фізична особа, правонаступники автора, наукові установи, якщо відкриття зроблене у зв'язку із виконанням службового завдання. При цьому всі авторські права належать автору наукового відкриття.

Компонування інтегральної мікросхеми — це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними, яке не створене шляхом прямого відтворення (копіювання) іншого компонування інтегральної мікросхеми, має відмінності, що надають йому нові властивості, і не було відоме у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Державного департаменту інтелектуальної власності або до дати його

першого використання (ст. 471 ЦК України). Об'єктами правовідносин інтелектуальної власності є компонування інтегральної мікросхеми. Відповідно до ст. 472 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми засвідчується свідоцтвом. Суб'єктами правовідносин інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є: 1) автор компонування інтегральної мікросхеми (первинний суб'єкт); 2) інші особи, які набули прав на компонування інтегральної мікросхеми за договором чи законом (вторинні суб'єкти — правонаступники автора та заявники, роботодавці авторів компонування інтегральної мікросхеми, замовники тощо).

Зміст правовідносин інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми охоплює такі майнові права автора: 1) право на використання компонування інтегральної мікросхеми; 2) право дозволяти використання компонування інтегральної мікросхеми; 3) право перешкоджати неправомірному використанню компонування інтегральної мікросхеми, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 474 ЦК України).

Зміст правовідносин інтелектуальної власності на комерційну таємницю охоплює майнові права: 1) використовувати комерційну таємницю; 2) дозволяти використання комерційної таємниці; 3) перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Суміжними із правовідносинами промислової власності, котрі не охоплюються зазначеним поняттям, хоча є близькими до нього, є також правовідносини з такими об'єктами як селекційні досягнення: сорт рослин або порода тварин, які є результатом творчої діяльності у сфері живої природи. Суб'єктами є безпосередні творці, володільці виключних прав на їхнє використання (патентоволодільці), спадкоємці та правонаступники. Авторами сорту рослин, породи тварин можуть бути фізичні особи, завдяки творчій праці яких виведено, створено або виявлено сорт рослин, породи тварин. Зміст правовідносин інтелектуальної власності на селекційні досягнення складають особисті немайнові та майнові права на сорт рослин, породи тварин, засвідчені державною реєстрацією, та відповідний обов'язок усіх інших осіб не порушувати ці права.

В окрему групу виділяють правовідносини, які виникають у зв'язку зі створенням та використанням так званих знаків індивідуалізації (комерційного найменування, торговельної марки тощо). Хоча у главах 43—45 ЦК України, присвячених регулюванню відповідних відносин, як і в інших вітчизняних актах законодавства, позначення «знаки індивідуалізації» не вживається, однак воно набуло поширення в літературі, що дозволяє запропонувати й похідне від нього терміно-поняття «індивідуалізаційні правовідносини (правовідносини індивідуалізації)» інтелектуальної власності.

Індивідуалізаційні правовідносини інтелектуальної власності (правовідносини індивідуалізації) можемо визначити як врегульований законодавством правовий зв'язок, що складається між учасниками цивільних відносин у процесі забезпечення охорони, створення та використання засобів індивідуалізації [10].

Права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів і послуг не належать ні до авторського, ні до патентного права, хоча можуть містити окремі ознаки першого і другого. Їх особливістю є саме проміжне становище і те, що вони не завжди вирізняються творчим характером. Об'єктами правовідносин індивідуалізації є комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення (зазначення походження товару). Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. При цьому право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам (ст. 493 ЦК України). Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом (ст. 502 ЦК України) [11]. Зміст правовідносин індивідуалізації охоплює немайнові права та майнові права суб'єктів цих правовідносин і обов'язки усіх інших учасників цивільних відносин.

Отже концепція, структура та зміст норм міжнародних угод, ЦК України та спеціального законодавства у галузі інтелектуальної власності дають підстави розрізняти наступні види цивільних правовідносин інтелектуальної власності:

- 1) авторські правовідносини;
- 2) правовідносини, суміжні з авторськими;
- 3) правовідносини промислової власності;
- 4) правовідносини, суміжні з правовідносинами промислової власності;
- 5) індивідуалізаційні правовідносини інтелектуальної власності (правовідносини індивідуалізації).

Аналіз особливостей об'єктів правовідносин інтелектуальної власності (об'єктів, стосовно яких виникають цивільні права та обов'язки) свідчить про доцільність розрізнення двох принципово відмінних груп правовідносин інтелектуальної власності.

До першої з них можуть бути віднесені ті правовідносини, які виникають стосовно таких об'єктів як літературні, художні твори, винаходи та інші результати інтелектуальної, творчої діяльності. Їх характеризує обов'язкова наявність творчості, як характерної (необхідної) риси об'єкту правовідносин інтелектуальної власності. Відповідно головним (первинним, визначальним) суб'єктом зазначених правовідносин, у першу чергу, виступає творець згаданого об'єкту (автор). Крім того, специфічною є підстава їхнього виникнення: нею слугує, в першу чергу, створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Відповідне відображення сукупність зазначених

особливостей знаходить і у змісті правовідносин (характері права автора або його правонаступників чи інших осіб, вказаних у законі).

Це дозволяє стверджувати, що правовідносини інтелектуальної власності, які належать до цієї групи, можуть розглядатися як певна, досить стійка, сукупність однорідних категорій у галузі правового регулювання відносин інтелектуальної власності.

Натомість правовідносини інтелектуальної власності, які можна віднести до другої групи, виникають з підстав і щодо об'єктів, вказаних у законі, незалежно від наявності властивостей творчості тощо. Так, присвоєння фірмового (комерційного) найменування організації не потребує і не припускає якихось особливих інтелектуальних зусиль, що супроводжуються принципово новими уявленнями [12].

Таким чином, маємо парадоксальну ситуацію: цивільні правовідносини інтелектуальної власності, для яких є спільною така важлива ознака об'єкту, як те, що він є результатом інтелектуальної, творчої діяльності (літературні, художні твори, винаходи, наукові відкриття тощо), розглядаються як категорії, що відрізняються одна від одної. Разом із тим, цивільні правовідносини, що істотно різняться сутністю їх об'єктів (наприклад, результати інтелектуальної, творчої діяльності, на кшталт винаходу, і географічні позначення, право на які жодною мірою ніяк не пов'язане з творчістю) — правовідносини промислової власності, віднесені до одного й того ж виду правовідносин інтелектуальної власності за вторинною ознакою — сфера використання.

Усунути зазначену парадоксальну ситуацію, як здається, можна було б шляхом «перегрупування» правовідносин інтелектуальної власності з урахуванням особливостей головного і визначального у цьому випадку критерію — об'єкту правовідносин. Точніше із врахуванням наявності чи відсутності в такому об'єкті ознак результату інтелектуальної, творчої діяльності. З цієї визначальної ознаки випливає і пов'язана з нею інша важлива ознака — визнання у правовідносинах, де об'єктом є результат, творчої діяльності, первинним суб'єктом зазначених правовідносин саме творця — особи, чийми зусиллями створено вказаний результат. (Умовно їх можна назвати «творчими правовідносинами»). Слід згадати, що на подібність авторського і патентного права свого часу звертав увагу один з класиків російської цивілістики О. О. Жиленко [13]. І хоча його позиція піддається критиці сучасними російськими цивілістами [14], однак докази останніх здаються не надто переконливими.

Натомість у правовідносинах, які складаються стосовно об'єкту інтелектуальної власності, який не має ознак результату творчої діяльності, суб'єктом (правоволодільцем) може бути будь-яка особа, вказана у законі (індивідуалізаційні правовідносини).

З урахуванням названих критеріїв цивільні правовідносин інтелектуальної власності можна поділити на дві групи, що об'єднують достатньо однорідні правовідносини. Перша з них — це «творчі (авторські) правовідносини». Друга — індивідуалізаційні правовідносини.

Література і примітки

1. Харитонova О.І. Проблемні питання класифікації правовідносин інтелектуальної власності / *О. І. Харитонova* // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія. Право. — 2010. — № 929. Спецвип. — С. 345–350 ; Харитонova О. І. Поняття та види цивільних правовідносин інтелектуальної власності / *О. І. Харитонova* // Право України. — 2011. — № 3. — С. 66–77.
2. Варто зазначити, що захист авторських прав щодо цього об'єкту може розглядатися під різними кутами зору. Див., наприклад: Дмитришин В. С. Набуття та передання авторських прав на комп'ютерні програми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / *В. С. Дмитришин*. — К., 2008. — 20 с. ; Колісник А. С. Цивільно-правовий захист програмного забезпечення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / *А. С. Колісник*. — О., 2007. — 18 с.
3. Характеристику див., наприклад: Городов О. А. Право промышленной собственности : учебник / *О. А. Городов*. — М. : Статут, 2011. — С. 6–20.
4. Городов О. А. Право промышленной собственности : учебник / *О. А. Городов*. — М. : Статут, 2011. — С. 21.
5. Характеристику винаходу див.: Гареев Є. Ш. Винахід як об'єкт правової охорони / *Є. Ш. Гареев* // Актуальні проблеми держави і права. — 2004. — Вип. 23. — С. 178–183.
6. Характеристику див.: Городов О. А. Право промышленной собственности : учебник / *О. А. Городов*. — М. : Статут, 2011. — С. 224–228.
7. Макода В. Є. Правова охорона промислових зразків в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / *В. Є. Макода*. — К., 2001.
8. Прахов Б. Рационалізаторська пропозиція як об'єкт охорони інтелектуальної власності / *Б. Прахов* // Інтелектуальний капітал. — 2002. — № 7–8. — С. 46–50 ; Закорецька Г. Охорона прав на рационалізаторську пропозицію в новому Цивільному кодексі України / *Г. Закорецька* // Інтелектуальна власність. — 2003. — № 4. — С. 3–6 ; Андрощук Г. Рационалізаторська пропозиція як об'єкт промислової власності: проблеми регулювання / *Г. Андрощук* // Інтелектуальна власність. — 2006. — № 4. — С. 37–44.
9. Городов О. А. Право на средства индивидуализации : товарные знаки, знаки обслуживания, наименования мест происхождения товаров, фирменные наименования, коммерческие обозначения / *О. А. Городов*. — М. : Волтерс Клувер, 2006. — 448 с.
10. Харитонов Є. О. Цивільні правовідносини : монографія / *Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova*. — 2-ге вид., переробл. і допов. — О. : Фенікс, 2011. — С. 238.
11. Архипова М. І. Цивільно-правова охорона географічних зазначень в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / *М. І. Архипова*. — К., 2006. — 19 с.
12. Хохлов В. А. Авторское право: законодательство, теория, практика / *В. А. Хохлов*. — М. : Городец, 2008. — С. 10.
13. Пиленко А. А. Право изобретателя / *А. А. Пиленко*. — М. : Статут, 2001. — 688 с.
14. Зенин И. А. Истоки российской науки патентного права / *И. А. Зенин* // Право изобретателя / *А. А. Пиленко*. — М. : Статут, 2001. — С. 16–18.

Анотація

Харитонova О. І. До проблеми виокремлення категорії «творчі правовідносини інтелектуальної власності». — Стаття.

Питання охорони прав інтелектуальної власності є на сьогоднішній день дуже актуальним та, на жаль, недостатньо розробленим. Аспекти, розглянуті в даній статті, дають підстави розрізняти види цивільних правовідносин інтелектуальної власності на авторські правовідносини; правовідносини, суміжні з авторськими; правовідносини промислової власності; правовідносини, суміжні з правовідносинами промислової власності;

індивідуалізаційні правовідносини інтелектуальної власності (правовідносини індивідуалізації). Даний розподіл дозволяє охопити всі сфери суспільного життя інституту права інтелектуальної власності.

Ключові слова: творчі правовідносини інтелектуальної власності, авторські правовідносини, правовідносини, суміжні з авторськими, правовідносини промислової власності, правовідносини, суміжні з правовідносинами промислової власності, індивідуалізаційні правовідносини інтелектуальної власності.

А н н о т а ц и я

Харитонова Е. И. К проблеме выделения категории «творческие правоотношения интеллектуальной собственности». — Статья.

Вопрос охраны прав интеллектуальной собственности является на сегодняшний день очень актуальным но, к сожалению, недостаточно разработанным. Аспекты, рассмотренные в данной статье, дают основания различать виды гражданских правоотношений интеллектуальной собственности на авторские правоотношения; правоотношения, смежные с авторскими; правоотношения промышленной собственности; правоотношения, смежные с правоотношениями промышленной собственности; индивидуализационные правоотношения интеллектуальной собственности (правоотношения индивидуализации). Данное разграничение позволяет охватить все сферы общественной жизни института права интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: творческие правоотношения интеллектуальной собственности, авторские правоотношения, правоотношения, смежные с авторскими, правоотношения промышленной собственности, правоотношения, смежные с правоотношениями промышленной собственности, индивидуализационные правоотношения интеллектуальной собственности.

S u m m a r y

Kharitonova H. I. To the problem of creation a separate category «the creative intellectual property legal relationships». — Article.

Intellectual rights protection is an urgent, but unfortunately not well developed issue today. The aspects, which have been considered in this article, provide a basis for distinguishing between different types of intellectual legal relationships, such as author and allied legal relationships, industrial property and allied legal relationships, identifying intellectual property legal relationships (legal relationships of identification). This classification integrates all the social spheres of intellectual property law institute.

Keywords: the creative intellectual property legal relationships, author and allied legal relationships, industrial property and allied legal relationships, identifying intellectual property legal relationships.